Handleiding De Stijl

entoen.nu
DE CANON VAN NEDERLAND

Korte lesomschrijving

In deze les staat de vensterplaat over De Stijl centraal. De leerlingen ontdekken aan de hand van deze interactieve vensterplaat hoe de kunststroming De Stijl is ontstaan, waar zij voor stond en de belangrijkste mensen die erbij betrokken waren.
De aflevering die *Het Klokhuis* maakte over De Stijl biedt een duidelijke en aansprekende introductie op deze kunststroming.

Titel De Stijl
Vak geschiedenis en cultuureducatie
Canonvenster De Stijl
Tijdvak 9 Tijd van wereldoorlogen
Tijd/duur 1 lesuur
Doelgroep basisonderwijs groep 5 t/m 8
Groeperingsvorm klassikaal of in groepjes
Leerdoelen

- ○ Aan het einde van de les weten de leerlingen hoe de kunststroming De Stijl is ontstaan.
- ○ Aan het einde van de les weten de leerlingen wie de belangrijkste leden van De Stijl waren.
- ○ Aan het einde van de les kunnen de leerlingen vertellen wat de belangrijkste kenmerken van deze kunststroming zijn.
- ○ Aan het einde van de les weten de leerlingen dat De Stijl zich in verschillende kunstvormen heeft geuit.
- ○ Aan het einde van de les kunnen de leerlingen in eigen woorden vertellen welke invloed De Stijl heeft gehad.

Benodigde voorkennis niet van toepassing
Randvoorwaarden

- ○ internet
- ○ voor elke leerling een werkblad
- ○ kleurpotloden

Beoordeling aan de hand van de bespreking van het werkblad

Lesactiviteiten

Introductie
U kijkt ter introductie met uw leerlingen naar de aflevering die *Het Klokhuis* maakte over de kunststroming De Stijl. Weten uw leerlingen wat bedoeld wordt met een kunststroming? U laat enkele leerlingen aan het woord.

Kern
Na het kijken van de aflevering van *Het Klokhuis*, zet u de interactieve vensterplaat van De Stijl op uw digiboard. U vraagt kort een paar leerlingen wat ze al herkennen nu ze de aflevering gezien hebben.
Daarna neemt u uw leerlingen mee op ontdekkingstocht, want op deze interactieve vensterplaat is van alles te ontdekken. Wat? Dat leest u in de achtergrondinformatie.

Afsluiting
De leerlingen maken zelfstandig of in groepjes de vragen van de werkbladen. Daarna bespreekt u ze met de leerlingen.

Benodigdheden (via entoen.nu)

- ○ Klokhuisaflevering De Stijl
- ○ Interactieve vensterplaat De Stijl
- ○ Werkblad leerlingen
- ○ Deze handleiding

Antwoorden op de werkbladvragen
1 A)1900-1950
B) Niet goed is: 1 - WOII/Koude Oorlog 2 - schrijvers/winkeliers 3 - standbeeld/krant
2 A) Mondriaan/geel, rood en blauw/primaire kleuren
B) Ter beoordeling van de leerkracht
C) B
3 A) architect
B) bijvoorbeeld: lage en hoge kapstok, glazen brievenbus, schuifwanden, luiken aan de binnenkant
C) Ter beoordeling van de leerkracht
4 A) Ter beoordeling van de leerkracht. De eigenlijke titel is: 'De Trom'
B) Ter beoordeling van de leerkracht
C) Ter beoordeling van de leerkracht

Achtergrondinformatie

Het gebruik van de vensterplaat

De kern van deze les is de vensterplaat van De Stijl. De vensterplaat is een hulpmiddel om informatie over de kunststroming De Stijl aan uw leerlingen over te brengen. De plaat biedt verschillende manieren om dat te doen. Zo kunt u de les afstemmen op de behoeften van u en uw leerlingen.

In de vensterplaat zijn allerlei elementen interactief gemaakt. Deze zijn gemarkeerd met een *i*. Wanneer u op zo'n element klikt, verschijnt er informatie over één bepaald thema in de vorm van een clip, geluidsfragment of afbeelding. Hierbij staat een korte tekst ter introductie. Wie meer wil weten, kan de *'lees meer'*-knop aanklikken. Er verschijnt dan een uitgebreidere tekst. U kunt ervoor kiezen om aan de hand van de vensterplaat zelf over De Stijl te vertellen, maar de leerlingen kunnen ook zelfstandig of in groepjes de plaat ontdekken. Alle teksten zijn namelijk geschreven op het niveau van leerlingen uit groep 5 t/m 8. Verder staan in deze handleiding enkele suggesties voor een klassengesprek. Hieronder vindt u een overzicht van alle interactieve elementen en bijbehorende teksten. De interactieve elementen kunnen in willekeurige volgorde worden aangeklikt, maar voor een klassikale les is de volgorde zoals hieronder weergegeven het meest geschikt.

Informatie op de vensterplaat

i Tijdschrift 'De Stijl'

Onderwerp: Het ontstaan van De Stijl
Beeld: Afbeelding van tijdschrift De Stijl
Informatie: Met dit tijdschrift is het allemaal begonnen! Een groep kunstenaars ging zich 'De Stijl' noemen, net zoals hun tijdschrift. Bij De Stijl hoorden schilders, architecten en dichters. De groep heeft maar kort bestaan, van 1917 tot 1931, maar is wereldberoemd geworden.
Letterlijke tekst uit de clip: "Schilderen in de natuur. Schilders doen dat graag. Ook vroeger al gingen kunstenaars de natuur in. Op hun schilderijen laten ze zien hoe mooi die is. Ze doen hun best op de wolken, de bomen, het licht van de zon en de schaduwen. Heel precies, alsof het echt is. Ze willen natuurlijk ook laten zien hoe goed ze dat kunnen. Schilders willen beroemd worden! Maar 100 jaar geleden vinden sommige kunstenaars dat het eens anders moet. 'Het is toch niet meer nodig om precies de werkelijkheid te schilderen?' zeggen ze. 'Dat hebben ze nu wel lang genoeg gedaan. Bovendien: er zijn nu foto's, die kunnen dat ook, en zelfs beter!' Kunstenaars als Mondriaan en Van Doesburg schilderen in die tijd de werkelijkheid heel anders. Zij maken schilderijen van de werkelijkheid zoals zij die zien. Simpel en strak. Hoe meer schilderijen Van Doesburg maakt, hoe eenvoudiger hij schildert. Alleen nog een paar lijnen blijven over. En een paar kleuren. Dat is nieuw. Veel mensen vinden het maar niks. Maar andere zien: "Dit hoort bij deze tijd. Alles wordt modern. Ook de kunst moet modern worden." Veel kunstenaars die in deze tijd schilderen worden vrienden. Ze vormen een groep. De Stijl noemen zij zich. Ze hebben een blad waarin ze schrijven over hun moderne stijl. Je ziet 't al: alleen rechte lijnen en vlakken. Meer mensen sluiten zich aan bij de Stijl. Niet alleen schilders, ook schrijvers, beeldhouwers en architecten. Een architect is iemand die gebouwen ontwerpt. Gerrit Rietveld is zo'n architect die bij de stijl hoort. Hij ontwerpt dit huis. Ook hier: rechte lijnen en vlakken. Geen versieringen. Geen ronde ramen of deuren. Maar simpel en zuiver: dat is pas echt mooi! Volgens Rietveld is dit een prachtige stoel. Hij zit niet echt lekker, maar dat is ook niet de bedoeling van Rietveld. Hij wil laten zien hoe een stoel in elkaar zit, wat een stoel heeft. Poten, een zitvlak, een rugvlak en armleuningen. Meer niet! Sommige mensen vinden de stoel van Rietveld prachtig, anderen niet. Dat is een kwestie van smaak. Je hoeft hem ook niet mooi te vinden, maar de stoel van Rietveld is in ieder geval bijzonder. En hij staat nu wel in een museum!"

i Lijn van de vensterplaat

Onderwerp: De ideologie van De Stijl
Beeld: Schilderij Theo van Doesburg: *Compositie VIII*
Informatie: Dit is een koe! Mooi hé? Of zie je het toch niet echt…? De mensen van De Stijl vonden dit helemaal geweldig. Volgens hen moest een schilderij zo eenvoudig mogelijk zijn. Ze gebruikten alleen rechte lijnen en vlakken, geen rondjes. En ze gebruikten ook maar drie kleuren: geel, blauw en rood. En wit, zwart en grijs.
Geel, blauw en rood zijn de basiskleuren. Je kunt er alle andere kleuren mee maken. Geel en rood wordt oranje, blauw en rood wordt paars…. We noemen geel, blauw

en rood ook wel primaire kleuren.
Met de primaire kleuren en wit, zwart en grijs kon je volgens De Stijl alles maken. Die kleuren laten rust en harmonie zien. Dat vonden mensen in die tijd belangrijk. De Eerste Wereldoorlog was net voorbij. Er was veel onrust en chaos. De kunstenaars van De Stijl wilden mensen weer een goed gevoel geven. Dat deden ze met lijnen, vlakken en de primaire kleuren.

Suggestie voor klassengesprek: Wat vinden uw leerlingen belangrijk aan kunst? Wanneer is iets kunst volgens uw leerlingen?

i Café de Unie

Onderwerp: Architectuur
Beeld: Café de Unie
Informatie: Dit is Café de Unie. Het is gebouwd in 1925 en staat in Rotterdam. Valt je iets op? Welke kleuren heeft het? Precies: rood, blauw en geel. Het is een Stijlgebouw! Het is bedacht door meneer J.J.P. Oud (1890-1963). Deze architect hoorde bij De Stijl.
De Stijl was een groep van kunstenaars. Eén soort kunst was bouwkunst: architectuur. De architecten van De Stijl hebben veel gebouwen bedacht. Ze maakten er tekeningen en plattegronden van. Maar er zijn er maar een paar echt gebouwd. Eén daarvan is het Café de Unie. Je kunt dat gebouw nog steeds bekijken. Het staat in Rotterdam. Je ziet dan alleen niet het echte Café. Dat is in de Tweede Wereldoorlog plat gebombardeerd. Het nieuwe Café de Unie is nagemaakt in 1986.

i De stoel van Rietveld

Onderwerp: Gerrit Rietveld
Beeld: De stoel van Rietveld
Informatie: Wat denk je, zou deze stoel lekker zitten? Waarschijnlijk niet! Maar dat hoeft ook niet, volgens Gerrit Rietveld. Hij heeft de stoel gemaakt. Daarom heet het de Rietveld-stoel. Rietveld wilde laten wat je écht nodig hebt om een stoel te maken. Als je uit deze stoel ook maar één latje weghaalt, zakt hij in elkaar. Met minder kan het niet!
Gerrit Rietveld. Hij leefde van 1888 tot 1964. Hij was meubelmaker, net zoals zijn vader. Zijn vader maakte meubels die in die tijd heel gewoon waren. Donker, stevig en zwaar. Rietveld vond dat maar saai. Hij wilde iets nieuws proberen, iets vrolijkers. Hij bouwde deze Rietveldstoel. Beroemde kunstenaars vonden zijn stoel mooi. Ook kunstenaars van De Stijl. Rietveld werd lid van hun groep. En hij deed nog iets: hij ging weer naar school! Naar een school voor architecten. Want Rietveld wilde iets groters bouwen dan een stoel. Hij wilde een huis bouwen.

i RietveldSchröderhuis

Onderwerp: Rietveld-Schröderhuis
Beeld: uitvergroting
Informatie: Dit is het Rietveld-Schröderhuis. Het is gebouwd in 1924 en staat in Utrecht. Gerrit Rietveld heeft het samen met mevrouw Schröder ontworpen. Alles is volgens de regels van De Stijl: overal rechthoeken en geel, rood en blauw. Het is het enige huis dat helemaal een Stijl-huis is.
Het Rietveld-Schröderhuis is een heel handig huis. Het heeft een hoge kapstok voor mevrouw Schröder en een lage voor haar kinderen. Er is een glazen brievenbus, zodat je altijd kunt zien of er post is. En er zijn luiken aan de binnenkant van de ramen. Mevrouw Rietveld wilde geen gordijnen, dat vond ze ouderwets. Met deze luiken kon ze er toch voor zorgen dat er 's avonds niemand naar binnen kon kijken. Handig he? Maar de bovenverdieping is het allerhandigste...
Mevrouw Schröder wilde graag een huis zonder tussenmuren. Maar dat mocht niet van de gemeente. Daarom verzint Rietveld een truc. Hij ontwerpt een huis met een grote zolder. De benedenverdieping heeft kamers, de zolder natuurlijk niet. Dat vindt de gemeente prima. Maar op die zogenaamde zolder maakte Rietveld het echte woonhuis! Drie slaapkamers, een badkamer en een woonkamer, allemaal aan elkaar vast. Er zijn wel muren, maar dat zijn schuifwanden. Zo kon mevrouw Schröder zelf kiezen of ze een muur wilde of niet.
Nu is het Rietveld-Schröderhuis zó beroemd, dat het op de UNESCO werelderfgoedlijst staat. Daar staan gebouwen op die altijd bewaard moeten blijven. Je kunt het Rietveld-Schröderhuis dus altijd zelf gaan bekijken in Utrecht!

Suggestie voor klassengesprek: Iets dat op de UNESCO werelderfgoedlijst staat, mag niet worden afgebroken of kapot gemaakt. Welk huis, ding of gebied zouden uw leerlingen daar graag op willen zetten?

i Contra-compositie XVI

Onderwerp: Schilderkunst
Beeld: Contra-Compositie met dissonanten XVI
Informatie: Dit is een schilderij helemaal in de stijl van de kunstenaars van de Stijlgroep. Zie je welke kleuren er gebruikt zijn? En zie je dat het alleen rechte lijnen en vlakkenzijn? Het schilderij heeft de moeilijke naam Contra-Compositie met dissonanten XVI. Het is geschilderd in 1925 door Theo van Doesburg. Hij is de oprichter van De Stijl. Zijn collega Piet Mondriaan is de beroemdste schilder van deze stijlgroep.
Piet Mondriaan leefde van 1872 tot 1944. Hij schilderde al voordat hij bij De Stijl kwam. Maar zijn schilderijen waren toen heel anders. Je kon goed zien wat hij schilderde: een boerderij of een appelboom bijvoorbeeld. Maar dat veranderde na de Eerste Wereldoorlog. Mondriaan ging steeds abstracter schilderen: een gewone appelboom werd een tekening met allemaal vierkante en rechthoekige vlakjes. Alleen wanneer je weet wat het eigenlijk was, kun je zien wat de vlakjes moeten voorstellen.
Later gingen Mondriaan nog verder. Hij vond dat een schilderij helemaal niet meer iets bestaands hoefde voor te stellen, ook niet een heel klein beetje. Het gaat niet om wat een schilderij voorstelt. Het gaat erom welk gevoel je ervan krijgt.
De schilderijen uit die tijd zijn nog steeds rechte vlakken met geel, rood en blauw. Het stelt alleen niks meer voor. Dat lijkt saai, maar dat is het niet! Elk lijntje en elk vlakje is weer anders. Er zijn zwarte lijnen, grijze, dikke, dunne en zelfs het wit is niet overal even wit! Zo worden schilderijen die niks voorstellen toch leuk om naar te kijken!
Victory Boogiewoogie is een heel bekend schilderij van Piet Mondriaan. Dat schilderij kost maar liefst 37 miljoen euro!!! Het schilderij is zelfs nog niet eens af ook. De plakbandjes zitten er nog op. Je kunt het zelf gaan bekijken in het Gemeente Museum Den Haag.

i Gedicht 'Trein'

Onderwerp: De Stijl en literatuur
Beeld: Gedicht 'Trein'
Informatie: Dit gedicht stond in het tijdschrift De Stijl. Want ook dichters waren er lid van. Maar zo'n raar gedicht, dat hadden ze nog niet vaak gezien. Het zijn allemaal verschillende lettertypes. En het ene woord is groter dan het andere. En sommige woorden zijn onderstreept. Wie heeft dit gemaakt? Niemand kende de dichter: I.K. Bonset. Mensen begonnen te denken: "Is dat wel een naam, I.K. Bonset? Of is het een nep-naam? Misschien bedoelt de dichter wel: IK Ben Sot, ik ben gek!" Niemand wist het.
Maar als je goed naar het gedicht kijkt, is het niet zo raar. Het heet 'Trein'. Het ziet er ook een beetje uit als een trein: een lange sliert van woorden. En krijg je ook niet een beetje het gevoel van een trein als je het leest? "Beuken bonken bonk bonk bonk bonk…" Dat was precies wat de dichter wilde.
De betekenis van woorden en zinnen is niet zo belangrijk. Die moet je even vergeten. Daarom hebben de woorden ook allemaal een ander lettertype. Ze horen niet echt bij elkaar. Het gaat om de losse woorden en om het gevoel dat je daarvan krijgt. Dát is belangrijk.
Net zoals het bij schilders om het gevoel van een schilderij ging, gaat het bij deze dichter om het gevoel van het gedicht. En wat bleek later? I.K. Bonset is een schilder! Theo van Doesburg, de oprichter van De Stijl, heeft deze gedichten onder een schuilnaam geschreven. Hij was dus niet alleen architect en schilder, maar ook dichter!

Suggestie voor klassengesprek: Lezen uw leerlingen wel eens gedichten? Wat is volgens hen het verschil tussen een gedicht en een verhaal?

i Nijntje

Onderwerp: De invloed van De Stijl
Beeld: Nijntje
Informatie: Dit is het beroemdste konijntje op de wereld: Nijntje! Iedereen kent Nijntje. De boekjes over Nijntje zijn in heel veel talen vertaald. Maar wist je dat Nijntje eigenlijk ook een beetje bij De Stijl hoort?
Lees meer
Dick Bruna, de tekenaar van Nijntje, doet bijna hetzelfde als De Stijl. Hij maakt eenvoudige tekeningen met zwarte lijnen. En hij gebruikt alleen heldere kleuren: rood, geel en blauw. Maar ook groen en bruin. En van hem mogen de lijnen wel rond zijn. In Nijntje zie je invloed van De Stijl.
De Stijl heeft nog meer invloed gehad. Vooral op de architectuur. De regels van De Stijl zelf waren wel erg streng. Al dat geel, rood en blauw, dat vonden mensen later veel te lastig. Maar gebouwen van De Stijl waren ook heel praktisch en heel licht. Denk maar aan het Rietveld-Schröderhuis. In de stroming die na De Stijl kwam, de Nieuwe Zakelijkheid, bleven mensen zo bouwen: eenvoudig, licht en praktisch.

Kijk ook eens op www.entoen.nu/stijl voor nog meer clips en afbeeldingen bij het canonvenster De Stijl. Daar vindt u ook (jeugd)literatuur, links naar gerelateerde websites en informatie over de andere canonvensters.